

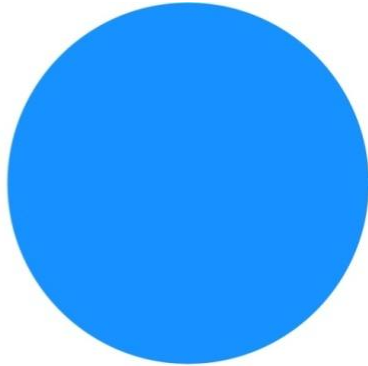
Johannes Käisi pedagoogiline pärand koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava kontekstis ning lõimituna looduskasvatuse ja rahvakultuuriga

Lasteaiaõpetajate eesti keele õppeseminar
“Kus on kodukoht? Eesti keel mitmekultuurilises lasteaias”

Aina Alunurm

Johannes Käisi selts (20.02.1990)

EESTI

Missioon:

Johannes Käisi Seltsi liikmeskond
väärtustab
kooliuuenduslase Johannes Käisi
pedagoogilist pärandit selle
teadvustamise, uurimise, hoidmise,
tutvustamise ja praktilise
rakendamise kaudu.

Johannes Käis

26. detsember 1885 –
29. juuni 1950

Armsad sõbrad.

Palju, palju tänan armsa kirja eest gemma-
ri mälestuseks. Suureks üllatuses oli mi-
nule ka ilus lülitõnu, mis oli saadetud
Tartus ja Rakveres viibivate endiste kas-
vandkruude poolt. Nad olid aegsasti kok-
kuzäärenud sinise noorsoo ühingu ja
võlts esitaja andis lille

keegi ühelt poolt on v
veda üheshuot, mida jia
tame möödunud aasta
trüöst selle, et meie en
ni kalliks peavad mä
just? See teadvus kinn
ole surunud see raam, m
das ühes armsaks pere
tis edasi kõrgemale, par
töötajet ei leidu igalpool, ja ma pean

Rosma koolitare, Käisi sünnikodu, enne ja nüüd

Õpinguteed alustas Johannes isa käe all Rosma külakoolis, jätkas õpinguid Põlva kihelkonnakoolis ja Võru linnakoolis.

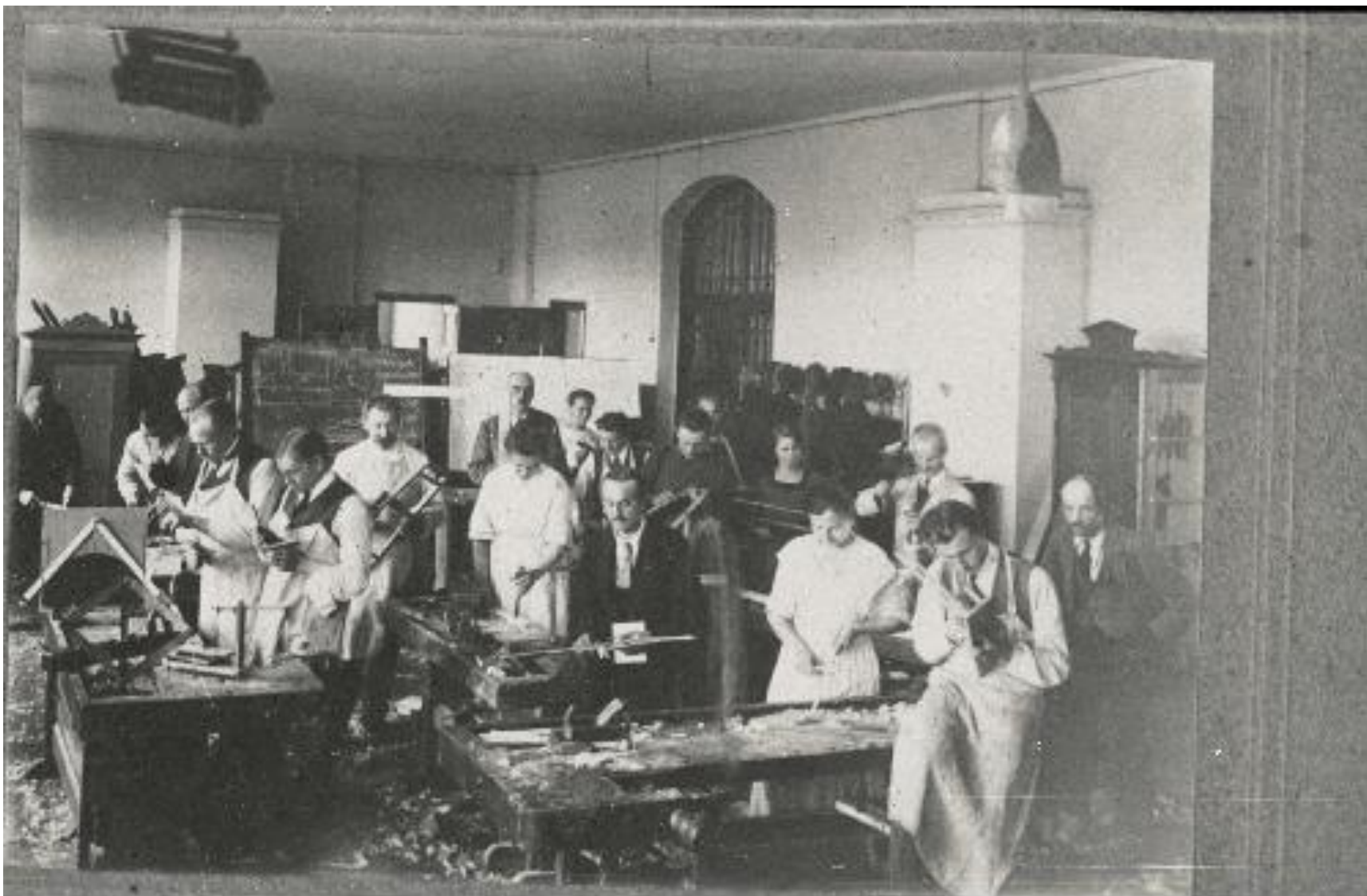

Aastatel 1921-1930 oli
Johannes Käis Võru Õpetajate
Seminari direktor.

Võru Õpetajate Seminar ehk Valge Maja enne ja nüüd

Õpetajate harjutuskool

- ▶ algõpetuse metoodika uuendaja ning metoodiliste käsiraamatute sarja “Uusi teid algõpetuses” autor ja toimetaja
- ▶ psühholoogiseerib kogu didaktika ja metoodika
- ▶ koduloolise üldõpetuse süsteemi välja arendaja
- ▶ individuaalse tööviisi ja isetegeva meetodi looja, mille väljundiks on isiksuse arendamine
- ▶ töökooli kui lapsepärase, elulähedase ja huviküllase tegevuse mõtestaja
- ▶ loodusõpetuse metoodika ja koolifenoloogia rajaja ning algkooli loodusloo programmi looja
- ▶ loodusteadlane, kes propageeris kooliaedade kujundamist ning looduskaitse põhimõtteid
- ▶ aabitsa, õpikute, töö- ja vaatlusvihikute, õppematerjalide, tööjuhataste ning saatematerjalide autor
- ▶ Võru Õpetajate Seminari aastaraamatu „Teel töökoolile“ toimetaja
- ▶ õpetajate koolitamise põhiprintsiipide välja töötaja
- ▶ kooliuuendaja ja kooliuuendusliikumise juht, demokraatliku koolikorralduse eest võitleja, bülletääni “Kooliuuenduslane” toimetaja

Õpetaja Käis õpilastega õppekäigul

LAPSEPÄRANE = LÄHTUMINE LAPSEST:

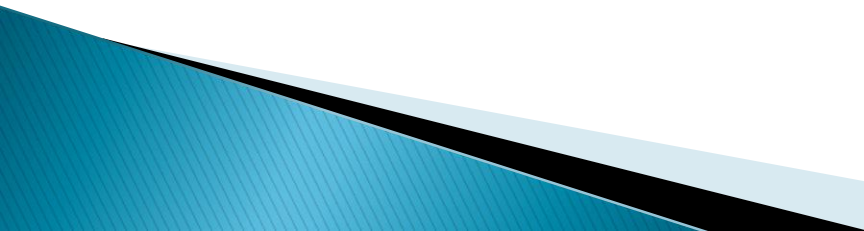
(Johannes Käis. Üldõpetus algkoolis. Kasvatus, 1924)

„Õpetuse kohandamine lapse vaimse arenemisastmega, ta vaimse jõuga, „lähtumine lapsest“ on tänapäeval kindlasti tunnustatud didaktiline nõue, jõukohase ehk arenemiskohase õpetuse tee.“

(Johannes Käis. Õpetuse alused ja teed, 1944)

„Lapsepärasuse nõue tähendab seda, et õpetuse sisuks võivad olla ainult lapse huvideringi kuuluvad asjad ja nähtused, mis talle ka arenemis- ja jõukohased.“

(Johannes Käis. Kooli-raamat, 1996, 2004)

Johannes Käis kui kooliuuendaja

Et koolielu on lahutamatu teda ümbritsevast arenevast elust, siis peab kool alati uuendusseisundis olema.

Kooliuuenduse vajaduse peab ära tundma iga õpetaja ning aktiivselt rakendama oma jõu sellele tähtsale tööle.

Uuenduspedagoogika peamiseks sihiks oleks isiksuse kujundamine.

Üldeesmärk

Johannes Käis

Koolieelse lasteasutuse
riiklik õppekava

Iga laps on omaette
individuaalsus.
Kasvatuse ülesanne on
selle “mina”, s.o
individuaalsuse
kujundamine tõeliseks
väärtuslikuks “minaks”,
isiksuseks.

Õppe- ja
kasvatustegevuse
üldeesmärk on lapse
mitmekülgne ja
järjepidev areng kodu ja
lasteasutuse koostöös.

ÕK läbiviimise põhimõtted

Johannes Käis

Individuaalne isetegev tööviis:

Lähtudes tegeliku elu nõudeist püstitab ka kasvatusteadus demokraatlikule kasvatusel kohekordse ülesande – arendada õppija individuaalseid võimeid, et ta saaks isiksuseks, ja kujundada temast kõlblik, teovõimas ühiskonnaliige.

Individuaalne kasvatus on sotsiaalse kasvatusel eelduseks.

Oskuste omandamine on mõeldav ainult iseseisva tööga; teadmiste omandamist rajatakse iseseisvale tööle.

Isetegevuse mõistes on 2 külge: tegevus, aktiivsus ning iseseisvus (“ise”). Isetegevuse printsiibi kõrval kuulub tänapäeva kasvatusteaduse tähtsate põhimõtete hulka vabaduse-printsiip. Vabadus – s.o aktiivsus.

“Aita mind, et ma võiksin seda teha üksinda”

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

- ▶ lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- ▶ lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- ▶ lapse loovuse toetamine;
- ▶ mängu kaudu õppimine;
- ▶ humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- ▶ lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- ▶ lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;
- ▶ üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- ▶ kodu ja lasteasutuse koostöö;
- ▶ eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine.

ÕK läbiviimise põhimõtted

Johannes Käis

Kasvatuse ja hariduse ülesandeks on meie kultuuri väärtusi tulevaile põlvile edasi anda, neid meie kultuuriliste varanduste pärijateks teha.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

- ▶ lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- ▶ lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- ▶ lapse loovuse toetamine;
- ▶ mängu kaudu õppimine;
- ▶ humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- ▶ lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- ▶ lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;
- ▶ üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- ▶ kodu ja lasteasutuse koostöö;
- ▶ eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine.

ÕK läbiviimise põhimõtted

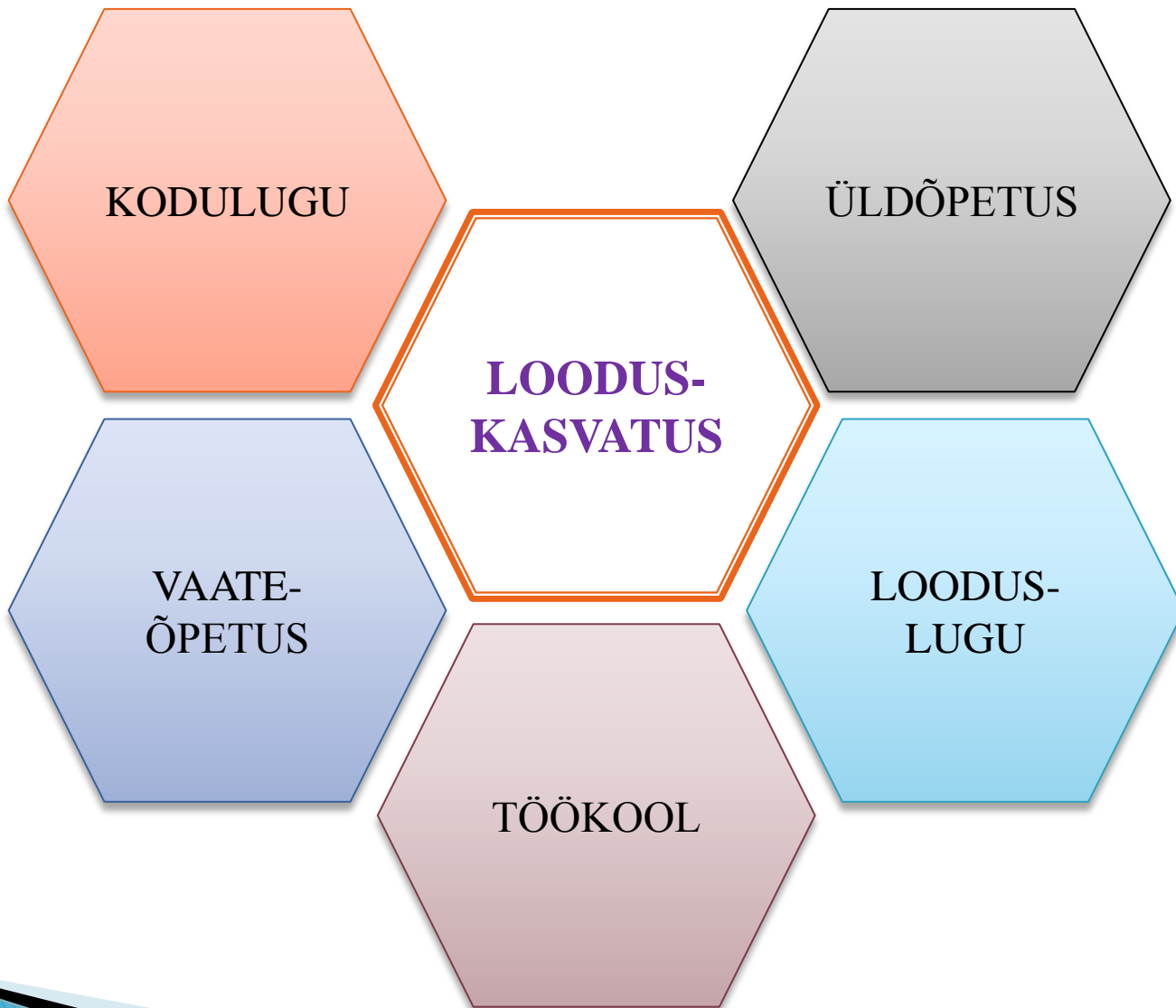
Johannes Käis

Esimese 6 aasta kestel valitseb lapse elus mäng. See on tõeline mänguiga. Selle ajaga arenevad lapse meeled; mängides tutvub ta oma lähema ümbrusega, loob enesele fantaasiast läbipõimitud kujutluste maailma, keele arenemisega saab laps võimeliseks oma elamusi ka väljendada.

Organiseeritud haridustee algab lasteaia tegevusega ja laieneb siis kogu kasvavale noorsoole kohusliku kooliharidusega.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

- ▶ lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- ▶ lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- ▶ lapse loovuse toetamine;
- ▶ mängu kaudu õppimine;
- ▶ humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- ▶ lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- ▶ lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;
- ▶ üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- ▶ kodu ja lasteasutuse koostöö;
- ▶ eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine.

ÕK läbiviimise põhimõtted

Johannes Käis

Üldõpetus on aineõpetuse vastand.
Üldõpetus on õppekorralduse printsiip.

Üldõpetusega mõistame kogu õpetuse keskust (lõimitust) lapse igapäevaste tähelduste, (tähelepanekute) kogemuste ja huvide vallast valitud ainel ehk nn koduloolise vaateõpetuse asialadel (teemadel).

Üldõpetuses on teostatav lapsepärast ja eluligiduse nõue.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

- ▶ lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- ▶ lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- ▶ lapse loovuse toetamine;
- ▶ mängu kaudu õppimine;
- ▶ humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- ▶ lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- ▶ lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;
- ▶ üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- ▶ kodu ja lasteasutuse koostöö;
- ▶ eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine

Üldõpetuse olulisem joon – keskustus /lõiming/ – on tekkinud kasvatusteaduse nõudest rajada õpetus lapsepsühholoogiale.

Keskustuse/lõimingu tähtsamaid sihte on õppeainete sisemine seos, st:

- ❖ kõik õpetusalad seotakse üheks tervikuks;
- ❖ õpetuse keskuseks on kodulugu ehk kodulooline vaateõpetus;
- ❖ vaateõpetuse teemad valitakse kodukoha elust ja loodusest, kooskõlas aastaegade vahetusega.

Koduloolises vaateõpetuses on hõlpsasti ja täielikult teostatav ka vaatlikkuse, näitliku õpetuse nõue.

Jälgides lapse toiminguid, kui ta vabalt vaatleb, uurib teda huvitavaid asju, nähtusi või toiminguid, ei ole rakse tähele panna, et laps püüab rakendada kõiki meeli uute kujutluste ja kogemuste saamiseks. Ta tahab toiminguid ka ise osa võtta, neid järele aimata. Oma täheldustest ja elamustest tahab ta jutustada. Kui ei jätku sõnadest, võetakse appi käe- ja näoliigutused. Sellest ei ole veelgi küllalt: saadud muljed elatakse läbi kujutamises, mängus.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine

Johannes Käis

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

Lapse sisemisi jõude vallandab ja paneb liikuma vaid ühtlustatud õppetegevus, mille keskmeks on last ümbritsev maailm, laste kogemuste, elamuste ja huvide maailm.

Laps algkooli alamal astmel ei tunne veel huvi üksikute ainealade vastu, need on talle hoopis võõrad, tundmatud.

Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmäärke, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

Õpikäsitus

Johannes Käis

Koolieelse lasteasutuse
riiklik õppekava

Lapsi tuleb õpetada mitte niipalju tõsiasju teadma, kui neid otsima ja leidma. Töökool kasvatab last tööle töö läbi. Töökool hoolitseb aktiivsuse, isetegevuse eest: tõelise asja juures kõikide meelte osavõtul peab õppija ise teadmusi leidma, röömsas isetegevuses elamusi ise koguma.

Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu.

Õpikäsitus

Johannes Käis

Õpetaja peab klassis õpilase eest kõrvale astuma ja töö keskkoha õpilase enda asetama.

Õpetaja peab passiivseks jääma väliselt, kõnelemise suhtes, olles selle asemel aktiivne õpilaste algatusel läbiviidava töö üldises juhtimises.

Töökooli laboratooriumis töötavad lapsed iseseisvalt, kuigi õpetaja juhatusel all, otsivad ise teaduslikku tõde, valmistavad ise katsete ja tööde jaoks tarvilisi riistu puust, papist, traadist, klaastorukestest.

Töökooli metoodika esimene ja tähtsaim nõue on lapse isetegevus.

Õpilase algatus, leidlikkus, huvi ja iseseisvus on õppekorralduse keskuseks.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

Laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja ning tunneb rõõmu tegutsemisest.

Last kaasatakse tegevuste kavandamisse, suunatakse tegema valikuid ning tehtut analüüsima.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine

Johannes Käis

Eluläheduse nõue on täidetud siis, kui õpetus hoiab sidet lapse kodu ja koduse elu, koduümbrusega.

Loodusõpetuse metoodika põhinõue – vaatlus olgu õpetuse aluseks. Vaadeldavad asjad peavad mõjuma vahetult lapse meeltesse. Vaatlusel võimaldagu lapsele rohket isetegevust.

Siin on täiel määral maksev didaktiline põhilause: ära näita lapsele midagi, mida ta ise võib näha.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega.

Õpitavaga tutvutakse loomulikus keskkonnas.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine

Johannes Käis

Viljaka töö psühholoogiliseks eelduseks on elav, püsiv huvi.

Vaheldust huvi säilitamiseks toome õpetusse töövõtete mitmekesistamisega, mitte aga ainealade vahetusega.

Olgu töökorraldus ja õppeviisid kuitahes head, ei kindlusta nad õpilaste püsivat huvi ilma õpetaja enda sooja osavõtuta, elava huvita. Huvitava, hea õpetaja tunnis ei ole kunagi igav.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel arvestab pedagoog lapse arengutaset, vanust ning lapse huve.

Vaatlus vs pilt

- ▶ Pilt enamasti ei anna õiget kujutlust asjade tõelisest suurusest ja ruumilistest suhetest
- ▶ Pildil puudub liikumine
- ▶ Sageli kannatavad pildid aine kuhjamise all, neil puudub tõetruudus

Seepärast oleks ekslik arvata, et pilt võib anda õige kujutluse tundmatuist asjust. Ta aitab küll olemasolevaid kujutlusi reprodutseerida ja elustada, tugevdab sõnalist käsitlust, aga ta ei sobi hästi uute kujutluste loomiseks.

- ▶ Loodus on meile ikka rõõmu ja puhkuse kohaks, algpildiks kunstnikule, tööväljaks loodusteadlasele. Loodus on kogu rahvale tema loomu ja fantaasia allikaks, mis nii silmapaistev rahvaluules.
- ▶ Igas inimeses elab lapsest saadik seesmine tung looduse poole. Seda tungi võime vaadelda pärandusena neist kaugeist aegadest, mil inimene oli tõesti looduse laps ja loodusega oma eluümbruses ligidalt seotud.
- ▶ Looduse tundmine ja tema elu mõistmine on loodusearmastuse eeltingimus, sest armastada võime ainult seda, mis meile tuttav ja meie vaimule ligidal seisab.
- ▶ Kodukoha loodus on kõige tähtsam kodu- ja kodumaa-armastuse allikas. Loodus on inimesele elurõõmu allikaks.
- ▶ Loodusearmastus juhib meid ka looduskaitse mõttele: meie ei luba rikkuda ja asjata hävitada seda, mis meile armas.

Meie väikesele rahvale on hariduse edu iseäranis tähtis, sest ainult iseseisvale rahvuslikule kultuurile tuginev väikeriik võib püsida ja püsima jääda teiste suuremate riikide keskel

/Johannes Käis/

Allikad

- ▶ Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava
- ▶ Johannes Käis. Õpetuse alused ja teed, 2018
- ▶ Johannes Käis. Kooli-raamat, 1996, 2004
- ▶ Johannes Käis. Isetegevus ja individuaalne tööviis, 1992
- ▶ Valik Johannes Käisi töid: kodulugu, üldõpetus, loodusõpetus, 1989

See enesetäiendamise tung
on üks tõeliselt haritud inimese
tunnuseid.

/Johannes Käis/

